



Received: May 5, 2026

Revised: July 16, 2026

Accepted: July 21, 2026

การศึกษาความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์
กรณีศึกษาพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

The Study of Collective Historical Memory
: A Case Study of Multicultural Society Area, Mueang District, Satun Province

สิริธร ถาวรวงศา*

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ชุลีพร ทวีศรี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

*ผู้ประสานงานหลัก (Corresponding Author) E-mail: sireethorn.th@skru.ac.th

Sireethorn Thawornwongsa

Faculty of Education, Songkhla Rajabhat University

Chuleeporn Taweeri

Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนในพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสตูล โดยขอบเขตพื้นที่ศึกษาคือบริเวณเมืองเก่าสตูล อำเภอเมือง จังหวัดสตูล บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ร่วมกับวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) การวิเคราะห์ข้อมูลได้จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยคัดเลือกจากตัวแทนกลุ่มคนต่าง ๆ จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพุทธ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิจัย โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย คือ ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนชาวบ้าน ตัวแทนหน่วยงานรัฐ และตัวแทนหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน โดยเก็บข้อมูลจนถึงจุดอิ่มตัว

บทความวิจัยนี้ใช้แนวคิดความทรงจำร่วม (Collective Memory) เป็นแว่นในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ในพื้นที่ศึกษา ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มคนต่าง ๆ ในพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมเมืองเก่าสตูล ได้แก่ ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพุทธ ต่างมีการสร้างความทรงจำร่วมและสำนึกร่วมต่อเหตุการณ์หรือประสบการณ์เดิมของตนในอดีต ผ่านภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ การยึดโยงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เรื่องเล่า พิธีกรรม และเครือข่ายทางสังคม และก่อรูปเป็นทรงจำร่วมและสำนึกของความเป็นพลเมืองสตูล

คำสำคัญ: ความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์; สังคมพหุวัฒนธรรม; เมืองเก่าสตูล

Abstract

This research article aimed to study the collective historical memory of groups of people in the multicultural social space of Mueang District, Satun Province. The study area was conducted in Satun Old Town, Mueang District, Satun Province. This research employed a qualitative research Methodology using a historical approach together with oral history. Data analysis was based on documentary research, participant observation, and in-depth interviews. The informants were selected as representatives of three different groups, namely Thai Muslims, Thai-Chinese people, and Thai Buddhists. The target informants were selected based on the following criteria: representatives of community leaders, local scholars, villagers, government agencies, and relevant organizations, totaling 15 informants. Data collection continued until data saturation was reached.

This research article employed the concept of collective memory as an analytical lens for examining the phenomena in the study area. The findings revealed that the various groups of people in the multicultural social space of Satun Old Town, namely Thai Muslims, Thai-Chinese people, and Thai Buddhists, had constructed collective memories and a shared consciousness regarding their past events and experiences. These were shaped by historical backgrounds, ethnic affiliations, narratives, rituals, and social networks, which contributed to the formation of collective memory and a shared sense of being citizens of Satun.

Keywords: Collective Historical Memory; Multicultural Society; Satun Old Town



บทนำ

จังหวัดสตูลเป็นพื้นที่ชายแดนใต้ที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับโลกมลายู รัฐสยาม และเครือข่ายการค้าทางทะเลในคาบสมุทรมลายูมาอย่างยาวนาน ด้วยภูมิศาสตร์ที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย สตูลจึงมิได้เป็นเพียงพื้นที่ชายแดนในความหมายทางการเมืองการปกครอง หากยังเป็นพื้นที่ปะทะสังสรรค์ของผู้คน วัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และความทรงจำทางประวัติศาสตร์ที่หลากหลาย ในอดีตเมืองสตูลมีฐานะเป็นมุกเก็ม (Mukem) หรือตำบลหนึ่งของเมืองไทรบุรี หรือเคดาห์ (Kedah) ซึ่งเป็นรัฐสำคัญแห่งหนึ่งของ มลายา พัฒนาการของเมืองสตูลจึงเกี่ยวพันกับประวัติศาสตร์ของไทรบุรีและความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับหัวเมืองมลายูอย่างใกล้ชิด ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์เมืองไทรบุรีมีฐานะเป็นหัวเมืองมลายูที่ขึ้นตรงต่อสยาม ต่อมาเมืองสตูลได้ขึ้นตรงต่อเมืองสงขลาและนครศรีธรรมราช ขณะเดียวกันเมืองสตูลยังมีสถานะเป็นเมืองท่าที่มีความสำคัญในการติดต่อค้าขายกับปีนังและสิงคโปร์ ทำให้พื้นที่แห่งนี้กลายเป็นจุดเชื่อมต่อทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมระหว่างโลกมลายู สยาม และชุมชนการค้าข้ามคาบสมุทร

หลักฐานจากการสำรวจสำมะโนประชากรเมืองสตูลเมื่อ พ.ศ.2442 แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของกลุ่มคนในพื้นที่อย่างชัดเจน โดยเมืองสตูลมีประชากรทั้งสิ้น 26,940 คน ประกอบด้วยคนเชื้อสายมลายู คนไทยหรือสยาม และคนเชื้อสายจีน ในจำนวนนี้ คนเชื้อสายมลายูและไทยหรือสยามมีจำนวน 22,260 คน ส่วนคนเชื้อสายจีนมีจำนวน 4,680 คน ข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานและการประกอบอาชีพของคนเชื้อสายจีนพบว่า มีผู้ตั้งถิ่นฐานในเขตมาบังนคร ซึ่งปัจจุบันคืออำเภอเมืองสตูล และตำบลบ้านจีนหรือฉลุง จำนวน 642 คน อาศัยอยู่ในตลาดสุไหงอุเปห์หรือย่านชุมชนตลาด จำนวน 456 คน อาศัยอยู่ตามชายทะเลและตามหลุมถ่าน จำนวน 2,541 คน และประกอบอาชีพทำสวนพริกไทยที่สุไหงอุเปห์ จำนวน 1,041 คน ขณะที่กลุ่มคนดั้งเดิมในเมืองสตูลส่วนใหญ่เป็นชาวมลายู นับถือศาสนาอิสลาม ส่วนชาวไทยหรือสยามมีการอพยพมาจากนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และตรัง และนับถือศาสนาพุทธ ส่วนชาวจีนอพยพมาจากปีนังและสิงคโปร์ (Intharakhot, 2018, pp. 21-22)

ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า เมืองสตูลเป็นพื้นที่ที่ผู้คนต่างถิ่นและคนท้องถิ่นได้เข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันผ่านการตั้งถิ่นฐาน การค้าขาย การทำหลุมถ่าน การปลูกพริกไทย การทำประมง และกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความหลากหลายของผู้คนมิได้ดำรงอยู่เพียงในฐานะ “ความแตกต่าง” หากเป็นฐานสำคัญของการก่อรูปสังคม พหุวัฒนธรรมที่มีการพึ่งพา แลกเปลี่ยน และปรับตัวร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 และการยกฐานะสตูลเป็นจังหวัดหนึ่งของรัฐไทย กลุ่มคนต่าง ๆ ในพื้นที่ได้ปรับตัวเข้าสู่โครงสร้างรัฐไทยสมัยใหม่ พร้อมกับการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์เป็นชาวไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยท้องถิ่นใด อย่างไรก็ตามการปรับตัวดังกล่าวมิได้ทำให้อิทธิพลทางวัฒนธรรมเดิมสูญหายไป หากยังคงปรากฏผ่านวิถีชีวิต ความเชื่อ ภาษา ประเพณี พิธีกรรม ศาสนสถาน และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมมลายู จีน และไทย จนหล่อหลอมเป็นอัตลักษณ์ “ความเป็นพลเมืองสตูล” ที่มีลักษณะโดดเด่นด้านความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม

ปัจจุบันพื้นที่บริเวณเมืองเก่าสตูล ครอบคลุมพื้นที่ระหว่างถนนสตูลธานีและถนนบุรีวานิช อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ซึ่งเป็นย่านสำคัญทางประวัติศาสตร์และเป็นศูนย์กลางพาณิชยกรรมหลักของเมืองสตูล (Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, n.d., p. 21) การตั้งชุมชนบริเวณเมืองเก่าสตูลของกลุ่มคนสำคัญ 3 กลุ่ม ได้แก่ ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพุทธ ปรากฏเรื่องราวที่เป็นความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ผ่านการรับรู้เกี่ยวกับเมืองเก่า การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคน การค้าทางทะเล ตลาด ศาสนสถาน บ้านเรือนเก่า เส้นทางคมนาคม ตลอดจนเรื่องเล่าของครอบครัวและชุมชน สิ่งเหล่านี้มิได้เป็นเพียงหลักฐานของอดีต หากเป็น “ภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์” ที่มีชีวิตและยังคงทำหน้าที่ผลิตซ้ำความหมายของความเป็นชุมชนในปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนผ่านความทรงจำร่วมจึงช่วยเปิดพื้นที่ให้เห็นประวัติศาสตร์จากมุมมองของผู้คนในท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้คนตัวเล็กตัวน้อยที่อาจไม่ปรากฏเด่นชัดในประวัติศาสตร์กระแสหลัก การศึกษาลักษณะนี้ทำให้



เข้าใจความเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์และการสร้างการรับรู้ทางประวัติศาสตร์ในมุมมองที่หลากหลายมากขึ้น (Sattayanurak, 2010, p. 31)

นอกจากนี้ ความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ยังมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น และความภาคภูมิใจในชุมชน ความทรงจำเกี่ยวกับอดีตของเมืองสตูล ไม่ว่าจะเป็นความทรงจำเกี่ยวกับการเป็นเมืองท่า ความสัมพันธ์กับไทรบุรี ปันง การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนต่าง ๆ หรือการอยู่ร่วมกันของชาวไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยท้องถิ่นได้ ล้วนเป็นฐานสำคัญที่ทำให้ผู้คนในพื้นที่จินตนาการความผูกพันระหว่างตนเองกับชุมชน การรับรู้อดีตร่วมกันจึงมีบทบาทต่อการสร้างสำนึก “ความเป็นพลเมืองสตูล” ที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนความเหมือนทางชาติพันธุ์ หรือศาสนา หากตั้งอยู่บนประสบการณ์ร่วมของการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่าง

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมเมืองเก่าสตูลผ่านความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ เพื่อทำความเข้าใจว่า กลุ่มคนต่าง ๆ บริเวณพื้นที่เมืองเก่าสตูล อำเภอเมือง จังหวัดสตูล รับรู้ จัดจำ ถ่ายทอด และให้ความหมายต่ออดีตร่วมกันอย่างไร งานวิจัยนี้จึงไม่เพียงต้องการอธิบายอดีตของเมืองสตูลเท่านั้น แต่ยังต้องการชี้ให้เห็นพลังของความทรงจำร่วมในฐานะเครื่องมือสร้างความเข้าใจ ความภาคภูมิใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นอัตลักษณ์สำคัญของจังหวัดสตูลในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนในพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

ระเบียบวิธีการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ร่วมกับวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) โดยเข้าถึงข้อมูลในรูปแบบของการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) และการลงพื้นที่ภาคสนาม (Fieldwork) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความรอบด้าน และนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ประชากรศึกษา/กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มคนในชุมชนสตูล ซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่เมืองเก่าสตูล อำเภอเมือง จังหวัดสตูล โดยคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเป้าหมายจากตัวแทนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพุทธ

การกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มคนบริเวณพื้นที่เมืองเก่าสตูล อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ซึ่งคัดเลือกจากตัวแทนกลุ่มคนต่าง ๆ จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพุทธ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิจัย โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย คือ ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนชาวบ้าน ตัวแทนหน่วยงานรัฐ และตัวแทนหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน โดยเก็บข้อมูลจนถึงจุดอิ่มตัว

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูลของการวิจัย ซึ่งแนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึกต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย โดยแบ่งแยกตามกลุ่มอายุ เพศ อาชีพ สถานภาพ ฐานะและบทบาททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) ทั้งเอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรอง ได้แก่ เอกสารราชการ ราชกิจจานุเบกษา บันทึกชีวประวัติ เรื่องเล่า งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ และการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม (Fieldwork) อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ดำเนินการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) อาทิ การเข้าร่วมงานประเพณีพิธีกรรม และกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

แนวคิด/ทฤษฎีในการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้แนวคิด/ทฤษฎีสำคัญที่ใช้ในการวิจัย คือ ความทรงจำร่วม (Collective Memory) การศึกษาแนวคิดความทรงจำร่วม เริ่มปรากฏการศึกษาทางสังคมศาสตร์เมื่อต้นศตวรรษที่ 20 โดยงานศึกษาของ Maurice Halbwachs นักวิชาการผู้ทำการศึกษาประเด็นความทรงจำร่วมหรือความทรงจำร่วมทางสังคม อธิบายถึงความทรงจำร่วมว่า เป็นสิ่งที่ถูกสร้างโดยสังคม แม้ว่าการจดจำจะเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล แต่กลุ่มทางสังคมจะเป็นคนตัดสินว่าอะไรเป็นสิ่งที่สามารถจดจำได้ (memorable) และจะจำอย่างไร ดังนั้น ความทรงจำเป็นสิ่งที่ยืนหยัดอยู่ภายใต้บริบทหรือกรอบทางสังคม ภาพความทรงจำของอดีตของแต่ละบุคคลจะถูกจดจำก็ต่อเมื่อมันอยู่ในโครงสร้าง ซึ่งถูกนิยามโดยชุมชน ความทรงจำของบุคคลจึงมีมิติทางสังคมอยู่ในนั้น ความทรงจำแบบที่ Halbwachs เสนอ จึงเป็นภาพของแต่ละบุคคลที่ถูกชักชวนในการเข้าใจอดีตที่สังคมกำหนด ซึ่งเขาได้ชี้ให้เห็นว่า ความทรงจำร่วมเหล่านั้นถูกเอามาใช้เพราะมีเป้าหมายที่ชูก่อนอยู่เบื้องหลัง (Hutton, 1993, p. 7 as cited in Damrongwithitham, 2009, p. 16)

งานเขียนเรื่อง On Collective Memory ของ Halbwachs เสนอว่า ความทรงจำเกี่ยวกับอดีตของมนุษย์ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) กล่าวคือสังคมในปัจจุบันที่เป็นปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลล้วนดำรงชีวิตภายใต้เงื่อนไขทางสังคมเป็นตัวกำหนด ความทรงจำของปัจเจกบุคคลจะมีความหมายก็ต่อเมื่อความทรงจำนั้นสัมพันธ์หรือรับรู้โดยบุคคลอื่น กล่าวคือปัจเจกบุคคลวางความทรงจำของตนเองอยู่บนมุมมอง (Perspective) ของกลุ่ม สมาคม หรือชุมชนที่ตนเองสังกัดอยู่ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเรียกสิ่งเหล่านี้ว่า ความทรงจำร่วมหรืออาจเรียกว่าเป็น Social Frame Work for Memory อันหมายรวมถึงการระลึกอดีตของปัจเจกบุคคลต่าง ๆ หรือการที่ปัจเจกบุคคลมีการระลึกถึงอดีตร่วมกัน (Chetphatthanach, 2014, pp. 247-248)

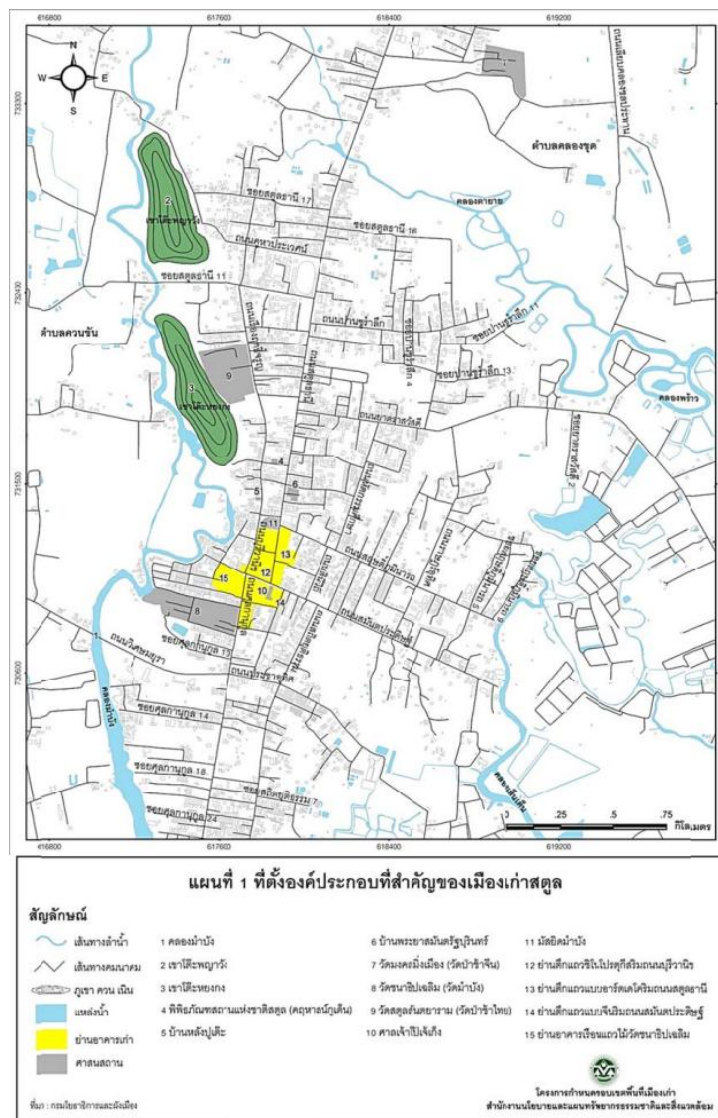
ความทรงจำร่วมทางสังคมเป็นสิ่งที่มาจากการประกอบสร้างทางสังคม โดยมีกลุ่มสังคม อันประกอบด้วยครอบครัว ศาสนา และชนชั้น เป็นส่วนสำคัญในการประกอบสร้างทางสังคม เพื่อยึดโยงสมาชิกในสังคมเข้าไว้ด้วยกันหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีเอกภาพ ความทรงจำร่วมทางสังคมจึงเป็นสิ่งที่กลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมเลือกเฟ้นอยู่เสมอภายใต้บริบททางสังคมร่วมกัน จึงทำให้กลุ่มคนต่าง ๆ ในแต่ละสังคมมีความทรงจำทางสังคมแตกต่างกันออกไป อันก่อให้เกิดรูปแบบพฤติกรรมที่แตกต่างกัน การศึกษาของ Halbwachs ชี้ให้เห็นว่า อดีตที่ถูกหยิบยกขึ้นมาไม่ได้เป็นไปเพื่อรักษาอดีตนั้น หากแต่ถูกสร้างใหม่บนฐานของปัจจุบัน กระบวนการทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภาพของอดีตใหม่ที่ตกลงร่วมกันในแต่ละช่วงเวลาที่เกี่ยวข้อง กับอำนาจเหนือกว่าของสังคมในรูปแบบความทรงจำร่วมทางสังคม (Chongwilaikasem, 2015, pp. 169-170) นอกจากนี้ Halbwachs ยังกล่าวว่า ความทรงจำของปัจเจกบุคคลถูกสร้างขึ้นจากปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เนื่องจากมนุษย์ต้องเข้าร่วมและสร้างสัญลักษณ์ร่วม แล้วนำมาเปรียบเทียบเพื่อแยกแยะ แปลความหมาย และจำเหตุการณ์ที่ผ่านไปแล้ว (Halbwachs, 1994 as cited in Kitdamnoen, 2024, p. 270) โดยมองผ่านแนวคิดการประดิษฐ์สร้างความทรงจำ (construction of memory) ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างปฏิบัติการในชีวิตประจำวันและพิธีกรรมจึงเป็นตัวการสำคัญที่สร้างรูปแบบที่แตกต่างกันของความทรงจำ Halbwachs ยังชี้ให้เห็นว่า ความทรงจำเป็นเครื่องมือที่กระตุ้นให้มนุษย์ทบทวนความทรงจำอีกครั้ง ดังความว่า “การจำเป็นมาตรวัดที่สำคัญในการสร้างอดีตขึ้นมาใหม่ โดยสร้างจากข้อมูล ณ ปัจจุบัน เมื่อมีการสร้างความทรงจำแล้วนั้น การสร้างความทรงจำเริ่มแรก ภาพจำที่ผ่านมาจะถูกดัดแปลงไปด้วย” (Halbwachs, 1980, p. 68 as cited in Kitdamnoen, 2024, p. 270) ซึ่งหมายความว่า ความทรงจำเป็นการสร้างขึ้นใหม่ โดยไม่ใช่ความทรงจำเดิมที่เกิดขึ้นจริงจากเหตุการณ์นั้น ๆ แต่เป็นความทรงจำในฐานะการประดิษฐ์สร้างใหม่ที่ถูกเปลี่ยนเมื่อมีการพูดถึงความทรงจำนั้น (Kitdamnoen, 2024, p. 270)

การศึกษาประเด็นความทรงจำร่วมของ Halbwachs สอดคล้องกับการศึกษาของ Paul Connerton เรื่อง How Societies Remember โดย Paul Connerton เสนอว่าประสบการณ์ของมนุษย์ในปัจจุบันขึ้นอยู่กับความรู้

เกี่ยวกับอดีต หมายความว่ามนุษย์มีชีวิตรอยู่ในปัจจุบันด้วยการเชื่อมโยงเหตุการณ์หรือวัตถุในอดีต ทว่าอดีตดังกล่าว มีในอดีตที่เป็นความจริงในเชิงวัตถุวิสัย (Objective) แต่เป็นเหตุการณ์หรือวัตถุแห่งอดีตที่มนุษย์สร้างขึ้นมาในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับที่ Halbwachs กล่าวว่า ความรู้เกี่ยวกับอดีตนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากสภาพแวดล้อมทางสังคม ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ Connerton ยังได้เสนอว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีลักษณะแฉกของความสัมพันธ์ ทางการเมืองภายในสังคมด้วย กล่าวคือ การที่มนุษย์ในสังคมมีจิตสำนึกหรือความทรงจำเกี่ยวกับอดีตร่วมกัน ความทรงจำดังกล่าวส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนในการกำหนดระเบียบทางสังคม (Social Order) ของสังคมนั้น ๆ ด้วย (Chetphatthanach, 2014, p. 248)

สรุปผลการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีขอบเขตการศึกษาบริเวณพื้นที่เมืองเก่าสตุล อำเภอมือง จังหวัดสตุล เนื่องจากเป็นพื้นที่ ที่ปรากฏการก่อรูปสังคมพหุวัฒนธรรมในหลายมิติ ทั้งด้านโบราณสถาน ศาสนสถาน อาคารที่มีคุณค่า สถานที่สำคัญ และปฏิบัติการทางสังคมของผู้คนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ฯลฯ ซึ่งสะท้อนสำนึกความทรงจำร่วมของกลุ่ม คนต่าง ๆ ในพื้นที่ได้เด่นชัด



ภาพที่ 1 ที่ตั้งและองค์ประกอบสำคัญของเมืองเก่าสตุล อำเภอมือง จังหวัดสตุล

ที่มา: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning (n.d., p. 21)

พัฒนาการเมืองสตูลกับการก่อรูปสังคมพหุวัฒนธรรม ความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ของเมืองสตูล มีรากฐานจากพัฒนาการของพื้นที่ชายแดนที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายอำนาจและการค้าระหว่างสยามกับมลายา เมืองสตูลมิได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว แต่เป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคที่ผู้คน สินค้า ความเชื่อ และวัฒนธรรมเคลื่อนย้ายอยู่เสมอ ความเชื่อมโยงกับไทรบุรี ปีนัง และสิงคโปร์ ทำให้พื้นที่เมืองสตูลมีลักษณะเปิดรับผู้คนหลากหลายกลุ่ม และกลายเป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของผู้คนที่มีภูมิหลังต่างกัน

จากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่สตูลเคยเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทรบุรี (เกดะห์) มลายา และมีลักษณะสภาพทางภูมิศาสตร์ติดกับรัฐปีนัง มลายา จึงทำให้ดินแดนแห่งนี้ประกอบไปด้วยกลุ่มคนต่าง ๆ หลากหลายชาติพันธุ์ ได้แก่ กลุ่มชาวมลายู ชาวจีน และชาวไทยท้องถิ่นได้

“กลุ่มชาวมลายู” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานอยู่อาศัยในเมืองสตูลเป็นระยะเวลานาน ควบคู่กับการกำเนิดชุมชนสตูลมาตั้งแต่เดิม ประชาชนในเมืองสตูลส่วนใหญ่จึงเป็นชาวมลายู และมีวิถีวัฒนธรรมแบบมลายูเช่นเดียวกับรัฐไทรบุรี จึงทำให้ชาวมลายูมีสำนึก “ความเป็นชาติพันธุ์มลายู” อย่างมาก และยังคงดำรงอาศัยอยู่ในเมืองสตูลสืบเนื่องถึงปัจจุบัน

“กลุ่มชาวจีน” ในเมืองสตูลส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์จีนฮกเกี้ยน ซึ่งอพยพมาจากรัฐปีนัง มลายา เข้ามาตั้งถิ่นฐานย่านถนนบุรีวานิชและชุมชนโรงพระ และประกอบอาชีพเป็นแรงงานและค้าขายในเมืองสตูล และยังปรากฏกลุ่มชาติพันธุ์จีนแต้จิ๋ว ซึ่งเข้ามาประกอบอาชีพค้าขายยังเมืองสตูลเช่นกัน (Prukpinat, interview, March 11, 2023) กลุ่มชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองสตูล ใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบจีนที่เรียกว่า กวานซี (Guanxi) ในการผูกโยงสายสัมพันธ์เพื่อเอื้อต่อการช่วยเหลือกันในการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ และการเงินด้านต่าง ๆ และยังคงดำรงอาศัยอยู่ในเมืองสตูลสืบเนื่องถึงปัจจุบัน โดยดำรงวิถีชีวิตตามแบบวัฒนธรรมจีน เชื่อในคำสอนตามแบบลัทธิขงจื้อ จึงทำให้ชาวจีนมีสำนึก “ความเป็นชาติพันธุ์จีน” อย่างมาก

“กลุ่มชาวไทยท้องถิ่นได้” เป็นกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานหลังสองกลุ่มข้างต้น โดยอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานหลังจากที่เมืองสตูลเกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการค้าเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก ตั้งแต่ช่วงพ.ศ.2516-2520 โดยชาวไทยท้องถิ่นได้อพยพมาจากพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนชาวไทยอยู่บริเวณตลาดสด ริมคลองมาบัง บริเวณวัดชนาธิปเฉลิม และบริเวณวัดสตูลสันตยาราม (Prukpinat, interview, March 11, 2023) และยังคงดำรงอาศัยอยู่ในเมืองสตูลสืบเนื่องถึงปัจจุบัน เนื่องจากชาวไทยท้องถิ่นได้อพยพมาจากพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เป็นกลุ่มคนที่อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐสยามมาเนิ่นนาน จึงมีสำนึก “ความเป็นชาติพันธุ์ไทยท้องถิ่นได้” และดำรงวิถีชีวิตตามแบบวิถีวัฒนธรรมไทย และนับถือศาสนาพุทธ

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 และการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน เมืองสตูลได้รับการนิยามใหม่ในฐานะจังหวัดหนึ่งของรัฐไทย กระบวนการดังกล่าวทำให้กลุ่มคนในพื้นที่ค่อย ๆ ปรับตัวและนิยามอัตลักษณ์ของตนให้สัมพันธ์กับรัฐไทยมากขึ้น กลุ่มชาวมลายูถูกนิยามในฐานะ “ชาวไทยมุสลิม” กลุ่มชาวจีนถูกนิยามในฐานะ “ชาวไทยเชื้อสายจีน” และกลุ่มชาวไทยท้องถิ่นได้ถูกนิยามในฐานะ “ชาวไทยพุทธ” อย่างไรก็ตาม การปรับตัวนี้มีได้ทำให้อัตลักษณ์เดิมสูญหาย แต่เกิดการซ้อนทับระหว่างความเป็นชาติพันธุ์ ศาสนา ความเป็นไทย และความเป็นชาวสตูล

ดังนั้น สังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมืองสตูลจึงมิใช่เพียงการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนต่างศาสนา แต่เป็นผลจากประวัติศาสตร์การเคลื่อนย้าย การปรับตัว และการสร้างความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ความทรงจำร่วมของเมืองสตูลจึงเป็นความทรงจำที่ประกอบด้วยทั้งความแตกต่างและความเชื่อมโยง

เมืองเก่าสตูลในฐานะพื้นที่ความทรงจำ เมืองเก่าสตูลทำหน้าที่เป็นพื้นที่ความทรงจำสำคัญของชุมชน พื้นที่เมืองเก่ามิได้เป็นเพียงพื้นที่ทางกายภาพที่ประกอบด้วยถนน อาคาร บ้านเรือน ศาสนสถาน และตลาด หากเป็นพื้นที่ที่รวมความหมายของอดีตไว้ในชีวิตประจำวันของผู้คน ความทรงจำเกี่ยวกับเมืองเก่าปรากฏผ่านการเล่าเรื่องของ



ผู้อาวุโส การชี้ตำแหน่งสถานที่สำคัญ การรำลึกถึงวิถีการดำเนินชีวิตในอดีต การรำลึกถึงความสัมพันธ์ระหว่างบ้านเรือนกับศาสนสถาน และการใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกัน

“พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดสตูล” (คุหาสน์ภูเต็น) สร้างขึ้นสมัยพระยาภูมินารทภักดีเป็นผู้ว่าราชการเมือง สร้างเสร็จประมาณพ.ศ.2445 จุดประสงค์ในการก่อสร้างเพื่อเป็นบ้านพักของเจ้าเมือง อาคารหลังนี้จึงได้ใช้เป็นบ้านพักของเจ้าเมืองและเป็นศูนย์กลางการปกครองเมืองสตูล ปัจจุบันพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดสตูล เป็นพื้นที่ที่ทำให้ “ความทรงจำเฉพาะกลุ่ม” ถูกยกระดับเป็น “ความทรงจำร่วมของสังคมสตูล” กล่าวคือ เรื่องราวของเจ้าเมืองสตูล ความสัมพันธ์กับรัฐสยาม การค้าข้ามคาบสมุทร วิถีชีวิต ศาสนา ภาษา เครื่องแต่งกาย และประเพณีท้องถิ่น ถูกนำมาจัดวางภายใต้กรอบประวัติศาสตร์เมืองสตูลร่วมกัน จึงช่วยสร้างความรู้สึกได้ว่า แม้ชาวสตูลจะมีความแตกต่างทางศาสนา เชื้อชาติ และวัฒนธรรม แต่มันก็มีรากประวัติศาสตร์และพื้นที่ชีวิตร่วมกัน พิพิธภัณฑสถานจึงมิใช่เพียงสถานที่เก็บรักษาอดีต แต่เป็นพื้นที่ผลิตซ้ำอัตลักษณ์ท้องถิ่น ความภาคภูมิใจ และความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับความเป็นสตูล ในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม สอดคล้องกับงานศึกษาของนฤพนธ์ ตัวงวิเศษ แสดงข้อถกเถียงความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างพิพิธภัณฑสถานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภายใต้ลัทธิอาณานิคมตะวันตกมาจนถึงการปฏิรูปการเรียนรู้ของมนุษย์ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนต่าง ๆ โดยใช้ให้เห็นว่าเรื่องเล่าที่ปรากฏและจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานชาติพันธุ์เป็นความทรงจำร่วมของมนุษย์ต่างวัฒนธรรมที่มีต่อการสร้างชาติเป็นความทรงจำที่มีการตอบโต้และการต่อสู้ในเชิงความรู้ที่เคลื่อนไหวตลอดเวลา และไม่สามารถแยกความเป็นชาติออกจากความเป็นท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ (Duangwiset, 2021, pp. 11-12)

ขณะที่ศาสนสถานเป็นองค์ประกอบสำคัญของพื้นที่ความทรงจำ เนื่องจากเป็นทั้งพื้นที่ประกอบพิธีกรรม พื้นที่รวมกลุ่ม และพื้นที่แสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรม มัสยิด วัด ศาลเจ้า และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ต่าง ๆ มิได้แยกขาดจากกันในความหมายของเมือง แต่ทำหน้าที่สะท้อนการดำรงอยู่ร่วมกันของผู้คนหลายศาสนาในระยะยาว ความทรงจำเกี่ยวกับศาสนสถานจึงสะท้อนทั้งความภาคภูมิใจเฉพาะกลุ่มและการรับรู้ถึงการอยู่ร่วมกันในเมืองเดียวกัน

ศาสนสถานสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเมืองสตูล ได้แก่ มัสยิดมาบัง ศาลเจ้าไต้เจ้าเงาะ และวัดนาธิปเฉลิม โดย “มัสยิดมาบัง” เป็นพื้นที่ความทรงจำที่เชื่อมโยงอดีตของเมืองสตูลกับสำนึกร่วมของชาวมุสลิมและชาวสตูลโดยรวม ชื่อ “มาบัง” สัมพันธ์กับชื่อเมืองสตูลในอดีตคือ “มาบังนครา” ซึ่งสะท้อนความเกี่ยวข้องของสตูลกับโลกมลายูและเมืองไทรบุรีในอดีต อีกทั้งมัสยิดแห่งนี้ตั้งอยู่บริเวณใจกลางเมืองสตูล บริเวณถนนบุรีวานิชและถนนสตูลธานี จึงเป็นพื้นที่ที่ปรากฏเด่นชัดทั้งในเชิงกายภาพและเชิงสัญลักษณ์ของเมือง มัสยิดมาบังเป็นศูนย์รวมการประกอบศาสนกิจของชาวมุสลิมในจังหวัดสตูล เป็นสัญลักษณ์ที่คนในเมืองรับรู้ร่วมกันว่าเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์เมืองสตูล ดังนั้นมัสยิดแห่งนี้จึงมิใช่เพียงอาคารศาสนา แต่เป็นพื้นที่ที่ผู้คนใช้ชีวิต จดจำ พบปะ และสืบทอดความหมายของความเป็นชุมชนมุสลิมสตูล

“ศาลเจ้าไต้เจ้าเงาะ” เป็นองค์ประกอบสำคัญของพื้นที่ความทรงจำเมืองสตูล เนื่องจากเป็นศาสนสถานจีนเก่าแก่ที่สะท้อนการตั้งถิ่นฐาน ความเชื่อ และบทบาทของชาวไทยเชื้อสายจีนในพัฒนาการของเมือง ศาลเจ้าแห่งนี้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สืบทอดความทรงจำทางวัฒนธรรมผ่านพิธีกรรม การไหว้เจ้า เทศกาล และประเพณีถือศีลกินเจ ขณะเดียวกันยังสะท้อนความสัมพันธ์ของชุมชนจีนสตูลกับเครือข่ายจีนโพ้นทะเลในคาบสมุทรมลายู เนื่องจากการอัญเชิญองค์พระโปเซ่งไต่เต่ หรือไต่เต่เฮียจ้อ จากเกาะปีนังมาประดิษฐานเป็นองค์ประธาน ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวจีนในสตูลกับปีนัง อันเป็นเมืองท่าการค้าสำคัญในภูมิภาค ดังนั้น ศาลเจ้าแห่งนี้จึงมิใช่เพียงพื้นที่ศรัทธาเฉพาะกลุ่ม แต่ยังเป็นหลักฐานของการเคลื่อนย้ายผู้คน ความเชื่อ และเครือข่ายวัฒนธรรมข้ามพรมแดน และเป็นหมุดหมายทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีส่วนในการประกอบสร้างความทรงจำร่วมของเมืองสตูลในฐานะสังคมพหุวัฒนธรรม

“วัดนาธิปเฉลิม” หรือเดิมชื่อ “วัดมาบัง” เป็นองค์ประกอบสำคัญของพื้นที่ความทรงจำเมืองสตูล เนื่องจากเป็นวัดแห่งแรกของเมืองสตูล สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2425 และตั้งอยู่บริเวณตำบลพิมาน อำเภอเมืองสตูล ซึ่งเป็นพื้นที่

ศูนย์กลางของเมืองเก่า วัดแห่งนี้จึงเป็นหลักฐานทางกายภาพที่สะท้อนการดำรงอยู่ของชุมชนชาวไทยพุทธในสตูลมาอย่างยาวนาน ท่ามกลางบริบทเมืองที่มีประชากรหลากหลายศาสนาและวัฒนธรรม วัดชนาธิปเฉลิมมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบศาสนกิจของพุทธศาสนิกชนเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ที่สืบทอดความทรงจำของชุมชนชาวไทยพุทธผ่านพิธีกรรม ประเพณี และกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การบวช การฟังธรรม และกิจกรรมชุมชน วัดจึงทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คน และเป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงชีวิตประจำวันของชาวไทยพุทธท้องถิ่นเข้ากับประวัติศาสตร์เมืองสตูล

นอกจากนี้ อาคารบ้านเรือน ย่านการค้า ถนน และตลาด ยังเป็นพื้นที่ที่ทำให้ความทรงจำทางเศรษฐกิจและสังคมปรากฏชัด ผู้คนจดจำเมืองผ่านร้านค้าเก่า บ้านของตระกูลสำคัญ เส้นทางเดินทางในอดีต และกิจกรรมประจำวันที่เคยเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองจึงมิได้เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ แต่สัมพันธ์กับความรู้สึกสูญเสีย ความหวงแหน และความพยายามฟื้นฟูคุณค่าของเมืองเก่า

เมืองเก่าสตูลจึงเป็นพื้นที่ที่อดีต ปัจจุบัน และอนาคตมาบรรจบกัน อดีตถูกเล่าซ้ำเพื่อสร้างความหมายของปัจจุบัน ขณะที่ความพยายามอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่ากลายเป็นการวางรากฐานให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และจินตนาการถึงอนาคตของชุมชน

เรื่องเล่า พิธีกรรม และกิจกรรมชุมชน เรื่องเล่าเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดความทรงจำร่วมของเมืองสตูล เรื่องเล่าเกี่ยวกับบรรพบุรุษ การย้ายถิ่น การตั้งร้านค้า การทำมาหากินในอดีต การช่วยเหลือกันระหว่างเพื่อนบ้าน และเหตุการณ์สำคัญของเมือง ทำให้ประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นเพียงข้อมูลในเอกสาร แต่กลายเป็นประสบการณ์ที่ผู้คนรู้สึกได้และสืบทอดได้ เรื่องเล่าทำหน้าที่เชื่อมคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ และทำให้พื้นที่ธรรมดาในเมืองกลายเป็นพื้นที่ที่มีความหมาย ดังเห็นได้จากบทสัมภาษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในเมืองสตูลที่กล่าวถึงความทรงจำเกี่ยวกับ บรรพบุรุษ ความว่า

“...บรรพบุรุษคนสตูลเมื่อ 200 ปีที่แล้วมา ตอนที่มีการอพยพจากเมืองจีนก็จะไปที่ปิ่นก่อก่อน คนที่อพยพช่วงแรก คือคนที่ยากจน จะมาขายแรงงานที่ท่าเรือปิ่นก่...” และ “...ฟังเข้าใจทั้งหมด เปรียบเสมือนเป็นเมืองแฝดกัน ภาษาสตูลเราสามารถพูดได้ที่ปิ่นก่แห่งเดียว ถ้าเป็นเมืองมะลากาหรือกัวลาลัมเปอร์จะไม่เข้าใจภาษานี้ ส่วนมากที่มะลากาจะพูดภาษาจีนกวางตุ้ง ภาษาฮกเกี้ยนสตูลก็คือภาษาฮกเกี้ยนปิ่นก่...” (Prukpinat & Koyawatin, interview, March 2, 2024)

พิธีกรรมและประเพณีของกลุ่มคนต่าง ๆ ในพื้นที่เมืองสตูลเป็นอีกกลไกหนึ่งที่ทำให้ความทรงจำดำรงอยู่ต่อเนื่อง การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา งานบุญ งานประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ อาทิ ชาวไทยมุสลิมประกอบพิธีกรรมวันฮารีรายอ งานวันเมาลิดกลางจังหวัดสตูล ชาวไทยเชื้อสายจีนประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีน เช็งเม้ง ไหว้พระจันทร์ เทศกาลถือศีลกินผัก และชาวไทยท้องถิ่นได้ประกอบพิธีกรรมตามวันสำคัญของพุทธศาสนาและประเพณีท้องถิ่นได้ ได้แก่ ประเพณีทอดกฐิน วันสารทเดือนสิบ เป็นต้น การประกอบพิธีกรรมและประเพณีของกลุ่มคนต่าง ๆ ไม่เพียงเป็นการแสดงความรักของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้เกิดการรับรู้ข้ามวัฒนธรรมในพื้นที่ เมื่อผู้คนต่างศาสนารับรู้ เคารพ หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกันและกัน ความทรงจำเรื่องการอยู่ร่วมกันก็ได้รับการผลิตซ้ำ

ขณะที่ปัจจุบันเกิดการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อขับเคลื่อนเมืองเก่าสตูล ทั้งในรูปแบบเครือข่ายอย่างเป็นทางการ ไม่เป็นทางการ และเครือข่ายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูความทรงจำของเมือง ได้แก่ กลุ่มภาคีเมืองเก่าสตูล สมาคมเปอรานากันสตูล และกลุ่มเฟสบุ๊กประวัติศาสตร์สตูล เป็นต้น โดยกลุ่ม เฟสบุ๊กประวัติศาสตร์สตูล (History of Satun, 2023) กลุ่มแฟนเพจนี้มีการลงข้อมูลเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเมืองสตูลทั้งอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้ชาวสตูลเกิดความสนใจและติดตามแฟนเพจจำนวนมาก มีการเคลื่อนไหวในการประชาสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนความรู้ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์เมืองสตูลต่าง ๆ เป็นช่องทางหนึ่งในยุคสังคมออนไลน์ที่ผู้คนรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วพร้อมกัน และเป็นช่องทางในการที่ชาวสตูลที่รำลึกถึงความหลังตามประสบการณ์เดิมที่มีต่อเมืองสตูลทุกมิติ ใช้เป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน นับเป็นกลไกสำคัญในการทำให้ชาวสตูลทั้งไกลบ้านและ

ในเมืองสตูล เชื่อมข้อมูลข่าวสารถึงกัน และยึดโยงกลุ่มคนต่าง ๆ ทุกชาติพันธุ์ผ่าน “ความทรงจำร่วม” ทางประวัติศาสตร์ ที่มีความทรงจำต่อเรื่องราวต่าง ๆ ร่วมกัน ขณะที่สมาคมเปอรานากันสตูลเป็นการรวมกลุ่มของชาวเปอรานากัน ในเมืองสตูล ซึ่งรวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมเปอรานากันไว้ไม่ให้สูญหาย เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ดังนี้

“...คนส่วนมากในสตูลจะมีเชื้อสายจีน เลยมีการนำเอาประเพณีของบรรพบุรุษมาสานต่อ เช่น การทำอาหาร และขนม พอมีแกนนำขึ้นมาทำให้มีคนทำตามเป็นจำนวนมาก การจัดงานรวมตัวครั้งแรกประมาณเดือนเมษายน หรือมิถุนายน จากนั้นก็มีการจัดงานฉลองวันไหว้พระจันทร์ ซึ่งผลตอบรับเกินเป้าหมายที่ตั้งไว้ คนมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก... มีการจัดกิจกรรมเรียนภาษาจีนถิ่น แต่ไม่ใช่ภาษาจีนกลาง คือภาษาฮกเกี้ยนถิ่น มีคำศัพท์มลายูเยอะ... ชาวเปอรานากัน เป็นย่าหย่า ซึ่งบรรพบุรุษเดิมฝ่ายผู้หญิงเป็นมลายู เวลาพูดจะมีศัพท์มลายูปนอยู่ตลอดเวลา...” (Prukpinat, interview, March 11, 2023)

ปัจจุบันกลุ่มเปอรานากันสตูลมีการจัดกิจกรรมขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมเปอรานากัน โดยมีชาวสตูลทั้งชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยพุทธ ให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก โดยมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับหน่วยงานรัฐ อาทิ การจัดโครงการร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสตูล สนับสนุนโดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม จัดกิจกรรมโครงการยกระดับคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจบนรากฐานของวัฒนธรรม ชุมชนย่านเมืองเก่าสตูล เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การสืบสานและการสร้างมูลค่าจากมรดกวัฒนธรรมชุมชนย่านเมืองเก่าสตูล กำหนดจัดกิจกรรมเมื่อวันที่ 8-22 กรกฎาคม พ.ศ.2567 การจัดกิจกรรมดังกล่าวผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมและร่วมสังเกตการณ์การดำเนินกิจกรรมกับคณะผู้จัด ได้เห็นถึงความสนใจของผู้เข้าร่วมโครงการที่ต่างต้องการรำลึกถึงความทรงจำของเมืองสตูลครั้งอดีต ผ่าน “ความทรงจำร่วม” ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการร่วมกัน ผ่านการเดินทางไปยังสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในเมืองสตูลที่ต่าง ๆ ได้แก่ ศาลาญูเด็นกูโบร์เจ้าเมือง บ้านพระยาสมันตรัฐบุรินทร์ ชุมชนตำมะลัง เป็นต้น ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการสำนึกและหวงแหนท้องถิ่นสตูล อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างการอนุรักษ์และเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและเมืองเก่าอันเคยเจริญรุ่งเรืองเมื่อครั้งอดีต

การจัดกิจกรรมเดินเมืองเก่า นิทรรศการ การเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการรวบรวมภาพถ่ายหรือเอกสารเก่า ล้วนเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่ทำให้ความทรงจำร่วมมีชีวิต กิจกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ความทรงจำร่วมมิใช่สิ่งที่หยุดนิ่งในอดีต แต่เป็นกระบวนการที่ถูกสร้างและปรับเปลี่ยนตลอดเวลา ผู้คนในชุมชนเลือกหยิบอดีตบางส่วนมาเล่าใหม่เพื่อสร้างคุณค่าของเมือง สร้างความภาคภูมิใจ และเชื่อมโยงคนรุ่นใหม่เข้ากับรากเหง้าของพื้นที่

สำนักความเป็นพลเมืองสตูล ความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์นำไปสู่การก่อรูปสำนึก “ความเป็นพลเมืองสตูล” ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ร่วมที่วางอยู่เหนือความแตกต่างทางชาติพันธุ์และศาสนา สำนักดังกล่าวมิได้ลบความเป็นมลายู ความเป็นจีน หรือความเป็นไทยพุทธ แต่ทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางที่ให้ทุกกลุ่มสามารถรับรู้ตัวตนเป็นส่วนหนึ่งของเมืองเดียวกัน

ความเป็นพลเมืองสตูลถูกประกอบสร้างผ่านประสบการณ์ร่วมหลายประการ ได้แก่ การใช้พื้นที่เมืองร่วมกัน การติดต่อค้าขาย การเป็นเพื่อนบ้าน การเรียนในโรงเรียนเดียวกัน การใช้บริการตลาดและสถานที่ราชการเดียวกัน การร่วมกิจกรรมสาธารณะ และการรับรู้ประวัติศาสตร์ของเมืองในฐานะอดีตร่วม แม้ผู้คนจะมีความแตกต่างในด้านภาษา อาหาร การแต่งกาย หรือพิธีกรรม แต่การใช้ชีวิตร่วมกันในพื้นที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ขอบเขตของกันและกัน

ลักษณะสำคัญของสำนักความเป็นพลเมืองสตูลคือการยอมรับความหลากหลายเป็นส่วนหนึ่งของความปกติในชีวิตประจำวัน ผู้คนไม่ได้มองความแตกต่างทางศาสนาและชาติพันธุ์เป็นสิ่งแปลกปลอม แต่เป็นองค์ประกอบของเมืองที่มีมาอย่างยาวนาน ความทรงจำร่วมจึงทำหน้าที่ลดระยะห่างระหว่างกลุ่มคน และสร้างความรู้สึกว่าความหลากหลายเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ควรได้รับการรักษา



จากภาพที่ 2 Infographic สรุปผลการวิจัย แสดงผลการศึกษาพบว่า กลุ่มคนต่าง ๆ ในพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรม เมืองเก่าสตูล ได้แก่ ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพุทธ ต่างมีการสร้างความทรงจำร่วมและสำนึก ร่วมต่อเหตุการณ์หรือประสบการณ์เดิมของตนในอดีต ผ่านภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ การยึดโยงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เรื่องเล่า ประเพณีพิธีกรรม เครือข่ายทางสังคม ได้ก่อรูปเป็นทรงจำร่วม และสำนึกของความเป็นพลเมืองสตูลที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

การอภิปรายผล

ผลการวิจัยของการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพุทธ ในพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสตูล มีการสร้างและถ่ายทอดความทรงจำเกี่ยวกับอดีตผ่านภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เรื่องเล่า ศาสนสถาน ประเพณีพิธีกรรม และเครือข่ายทางสังคม ความทรงจำที่เกิดขึ้นมีได้ดำรงอยู่เฉพาะภายในกลุ่มวัฒนธรรมแต่ละกลุ่มเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงและก่อรูปเป็นสำนึกร่วมเกี่ยวกับ “ความเป็นพลเมืองสตูล” ซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนการยอมรับความหลากหลายและประสบการณ์ การดำรงชีวิตร่วมกันในพื้นที่เมืองเก่า ข้อค้นพบดังกล่าวสามารถอภิปรายได้ในประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

ความทรงจำร่วมของเมืองสตูลเป็นผลจากการประกอบสร้างภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์และสังคม
ข้อค้นพบที่แสดงให้เห็นว่าแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมมีการจดจำภูมิหลัง การตั้งถิ่นฐาน บรรพบุรุษ การประกอบอาชีพ และความสัมพันธ์กับพื้นที่แตกต่างกัน สะท้อนว่า ความทรงจำมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ส่วนบุคคลโดยลำพัง แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างและกำหนดความหมายภายใต้กรอบทางสังคมของครอบครัว ศาสนา ชาติพันธุ์ และชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ (Halbwachs, 1992) ที่อธิบายว่า ความทรงจำของบุคคลสามารถดำรงอยู่และมีความหมายได้ภายใน “กรอบทางสังคมของความทรงจำ” โดยกลุ่มสังคมมีบทบาทในการกำหนดว่าเหตุการณ์ใดควรได้รับการจดจำ ควรอธิบายอย่างไร และควรถ่ายทอดให้สมาชิกของกลุ่มในลักษณะใด ทั้งนี้ ความทรงจำร่วมย่อมมีลักษณะเลือกสรรและแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของแต่ละกลุ่ม การเปลี่ยนแปลงสถานะของสตูลจากพื้นที่ซึ่งมีความสัมพันธ์กับรัฐไทยและโลกมลายูมาสู่การเป็นจังหวัดหนึ่งของรัฐไทย ยังมีส่วนทำให้การนิยามตัวตนของกลุ่มคนเปลี่ยนแปลงจากความเป็นมลายู ความเป็นจีน และความเป็นชาวไทยท้องถิ่นได้ ไปสู่การเป็นชาวไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพุทธ อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์เดิมมิได้สูญหายไป แต่เกิดการซ้อนทับระหว่างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ศาสนา ความเป็นไทย และความเป็นชาวสตูล

เมืองเก่าสตูลและศาสนสถานทำหน้าที่เป็นพื้นที่ความทรงจำ คุณาสันภูเดินหรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดสตูล มิได้ทำหน้าที่เพียงเก็บรักษาโบราณวัตถุ หากยังเป็นพื้นที่ที่คัดเลือก จัดระบบ และนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเจ้าเมือง การปกครอง การค้า วิถีชีวิต ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่าง ๆ ภายใต้กรอบประวัติศาสตร์เมืองสตูล พิพิธภัณฑสถานจึงมีบทบาทในการเปลี่ยนความทรงจำเฉพาะของแต่ละกลุ่มให้กลายเป็นความทรงจำสาธารณะที่คนในสังคมสามารถรับรู้และเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ (Duangwiset, 2021) ที่อธิบายว่า พิพิธภัณฑสถานวัฒนธรรมชาติพันธุ์มีใช้พื้นที่จัดแสดงวัฒนธรรมอย่างเป็นกลาง แต่เป็นพื้นที่ผลิตความหมาย ตีกรอบความรู้ และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นท้องถิ่นกับความเป็นชาติ

เครือข่ายชุมชนมีบทบาทในการฟื้นฟูและสร้างความหมายใหม่ให้แก่อัตลักษณ์ ข้อค้นพบเกี่ยวกับการรวมกลุ่มของภาคีเมืองเก่าสตูล สมาคมเปอรานากันสตูล หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน แสดงให้เห็นว่า ความทรงจำร่วมมิใช่มรดกที่ถูกส่งต่อมาอย่างคงที่ หากเป็นสิ่งที่ผู้คนในปัจจุบันเลือกนำมาสร้างความหมายใหม่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของชุมชน การจัดกิจกรรมเดินเมืองเก่า นิทรรศการ การเสวนา การรวบรวมภาพถ่ายเก่า การสอนภาษาและวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยน และการฟื้นฟูอาหารหรือเครื่องแต่งกายเปอรานากัน ล้วนเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่เปลี่ยนอดีตให้เป็นทรัพยากรสำหรับสร้างความภาคภูมิใจ การศึกษา การท่องเที่ยว และเศรษฐกิจสร้างสรรค์



กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Halbwachs ที่มองว่าอดีตได้รับการสร้างขึ้นใหม่จากเงื่อนไขและความต้องการของสังคมในปัจจุบัน มิใช่การนำอดีตที่สมบูรณ์กลับคืนมาโดยตรง (Halbwachs, 1992) การหยิบยกคำว่า “สโตนี” เรื่องราวของเมืองท่า ความสัมพันธ์กับปิ่น หรือวัฒนธรรมเปอร์านากันมาใช้ในกิจกรรมร่วมสมัยจึงเป็นการเลือกอดีตบางส่วนมาสร้างภาพแทนของเมืองสตูลที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองในปัจจุบัน

ความทรงจำร่วมมีส่วนก่อรูปสำนึกความเป็นพลเมืองสตูล ข้อค้นพบสำคัญของการวิจัยคือ ความทรงจำเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ร่วมกัน การค้าขาย การเป็นเพื่อนบ้าน การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะ และการรับรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมือง มีส่วนก่อให้เกิดสำนึก “ความเป็นพลเมืองสตูล” ซึ่งทำหน้าที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมเหนือความแตกต่างทางชาติพันธุ์และศาสนา อัตลักษณ์ร่วมดังกล่าวมิได้ลบความเป็นมลายู ความเป็นจีน หรือความเป็นไทยพุทธ แต่เปิดพื้นที่ให้อัตลักษณ์หลายระดับสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ ในบริบทเมืองสตูล ความเป็นพลเมืองสตูลจึงมีลักษณะเป็นอัตลักษณ์แบบซ้อนทับ กล่าวคือ บุคคลหนึ่งสามารถเป็นมุสลิม เป็นคนเชื้อสายมลายู เป็นคนไทย และเป็นชาวสตูลได้พร้อมกัน เช่นเดียวกับชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพุทธที่สามารถรักษาความผูกพันต่อศาสนาและวัฒนธรรมของตน พร้อมกับมีความรู้สึกเป็นเจ้าของเมืองร่วมกับกลุ่มอื่น สำนึกร่วมลักษณะนี้มีส่วนช่วยลดระยะห่างทางสังคม และทำให้ความหลากหลายถูกมองเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของเมือง มิใช่ปัญหาหรืออุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาสำนึกความเป็นพลเมืองสตูลควรดำเนินควบคู่กับการเปิดพื้นที่ให้ทุกกลุ่มสามารถนำเสนอประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ และความต้องการของตนอย่างเท่าเทียม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมอำเภอเมือง จังหวัดสตูล มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายหรือแผนปฏิบัติการที่บูรณาการมิติด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การศึกษา และการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน โดยใช้แนวคิด “เมืองสตูลในฐานะพื้นที่ความทรงจำร่วมของสังคมพหุวัฒนธรรม” เป็นฐานในการพัฒนาเมือง ควรสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความหลากหลาย การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ การอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์ และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เคารพวิถีชีวิตของชุมชน การดำเนินงานควรเน้นการสร้าง ความเข้าใจ ความภาคภูมิใจ และการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ควรส่งเสริมกิจกรรมสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมที่เปิดพื้นที่ให้กลุ่มต่าง ๆ ได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น กิจกรรมเยี่ยมชมศาสนสถาน กิจกรรมอาหารพหุวัฒนธรรม กิจกรรมเล่าเรื่องเมืองนิทรรศการประวัติศาสตร์ชุมชน การเสวนาข้ามวัฒนธรรม หรือค่ายเยาวชนพหุวัฒนธรรม กิจกรรมเหล่านี้ควรมุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจในความแตกต่าง ตลอดจนคติทางศาสนาและวัฒนธรรม และส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของเมืองร่วมกัน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มสำคัญในการสืบทอดความทรงจำร่วมของเมืองสตูลในอนาคต

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

ควรขยายพรมแดนความรู้ทางวิชาการประเด็น “ความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์” สู่พื้นที่ศึกษาอื่นของจังหวัดสตูล เพื่อทำความเข้าใจบริบทแต่ละพื้นที่ และนำองค์ความรู้ที่ได้บูรณาการสู่การต่อยอดเป็นนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเชิงพื้นที่ต่อไป และควรศึกษาจากกลุ่มคนต่าง ๆ ที่หลากหลาย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่ซับซ้อนได้ลึกซึ้ง และนำไปสู่การนำไปใช้เชิงนโยบาย การพัฒนาพื้นที่ และการเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น



กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) ปีงบประมาณ 2566 และข้อมูลจากโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์สู่การสร้างสรรค์ นวัตกรรมทางการศึกษา กรณีศึกษาพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

References

- ChatGPT. (2026). *Research findings summary*. <https://chat.openai.com>
- Chetphatthanach, K. (2014). Social memory and space. *Journal of Human Sciences*, 15(2), 246–251. (in Thai)
- Chongwilaikasem, W. (2015). The politics of memory in the violent situation in the three southern border provinces. *Suthiparithat Journal*, 29(91), 165–176. (in Thai)
- Duangwises, N. (2021). The ethno-cultural museum in contemporary society: A collective memory of the nation-state, modernity, and local knowledge. *Journal of Social Sciences, Chiang Mai University*, 33(1), 10–41. (in Thai)
- Department of Fine Arts. (2010). *Pakinnaka sinlapawatthanatham lem 16 Changwat Satun*. Department of Fine Arts. (in Thai)
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory*. University of Chicago Press.
- History of Satun. (2023, January 19). *History of Satun*. Facebook. <https://www.facebook.com/groups/1377350488986905/> (in Thai)
- Intharakhot, E. (2018). *Ruea pramong, phae pla, hong yen, lae rongngan: Prawattisat setthakit Changwat Satun Pho.So. 2504–2547* [Fishing boats, fish rafts, cold storage, and factories: Economic history of Satun Province, 1961–2004] (Master's thesis, Thammasat University). (in Thai)
- Kitdamnoen, P. (2024). The construction of memory through food: The studies of memory, space, and senses. *Journal of Social Sciences Naresuan University*, 20(1), 263–283. (in Thai)
- Koyawatin, L. (2024). *Interview*, 2 March 2024. (in Thai)
- Media Trust. (2023). *Mueang Kao Satun Nai Jai: Plaeng Moradok Watthanatham Pen Thun Sangsan*. <https://www.nlt.go.th/th/>. (in Thai)
- Ministry of Interior Provincial History: Satun Province. (1989). *Prawat Mahatthai suan phumiphak Changwat Satun*. Department of Provincial Administration. (in Thai)
- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, Ministry of Natural Resources and Environment. (n.d.). *The Project on the Delimitation of the Old Town Boundary: Satun Old Town*. https://nced.onep.go.th/opendata/2568/oldtown36_announce/satun.pdf. (in Thai)
- Prukpinat, S. (2023). *Interview*, 11 March 2023. (in Thai)
- Prukpinat, S. (2023). *Interview*, 2 March 2024. (in Thai)
- Sattayanurak, A. (2005). *Prawattisat phuea chumchon: Thitthang mai khong kan sueksa prawattisat*. The Thailand Research Fund. (in Thai)



Sattayanurak, A. (2010). *Rawang prawattisat kap khwam song cham: Prawattisat chumchon thongthin phak nua*. Thailand Research Fund. (in Thai)

ผู้เขียน

อาจารย์ ดร.สิริธร ถาวรวงศา

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

เลขที่ 160 หมู่ที่ 4 ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 90000

E-mail: sireethorn.th@skru.ac.th

อาจารย์ชูลีพร ทวีศรี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

เลขที่ 160 หมู่ที่ 4 ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 90000

E-mail: Chuleeporn.th@skru.ac.th

